

***Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków. Studia w 200. rocznicę debiutu wieszczka: 1818–2018*, red. J. Ławski, Ł. Zabielski, Kraków 2021.**

Monografia *Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków. Studia w 200. rocznicę debiutu wieszczka: 1818–2018*¹ pod redakcją Jarosława Ławskiego i Łukasza Zabielskiego powstała w wyniku współpracy Polskiej Akademii Umiejętności, Katedry Badań Filologicznych „Wschód–Zachód” na Uniwersytecie w Białymstoku oraz Działu Naukowego Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku. Publikacja zbiera trzydzieści dwa studia powstałe po konferencji *Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków. Tradycje – Strategie – Idee – Język*, która odbyła się w dniach 9–10 listopada 2018 r. w Białymstoku jako wydarzenie upamiętniające 200 rocznicę wydania *Zimy miejskiej*.

Redaktorzy naukowi tomu wpisali rocznicę debiutu wieszczka w szeroko zakrojone rocznice mickiewiczowskie, których początek miał miejsce w 1998 r. (i został uwieczniony Wydaniem Rocznikowym dzieł Mickiewicza), a po licznych wydarzeniach związanych z kolejnymi edycjami dzieł i upamiętnieniem ważnych momentów w biografii poety zakończy się w roku 2055 – w rocznicę śmierci największego z polskich romantyków.

¹ *Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków. Studia. W 200. Rocznicę debiutu wieszczka: 1818 – 2018*, red. J. Ławski, Ł. Zabielski, Kraków 2021. Publikacja dostępna online: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/11456/1/Debiuty_Adama_Mickiewicza_debiuty%20romantykow.pdf (dostęp 30 grudnia 2021 r.). W dalszej części artykułu do *Debiutów Mickiewicza* odnoszą się numery stron w nawiasie.

Klasycystyczny wiersz młodego romantyka stał się asumptem do rozważań nad rolą debiutu w twórczości Mickiewicza, szerzej – znaczeniem momentu inicjacji w twórczej drodze pisarzy romantycznych literatury polskiej i powszechnej oraz do wypracowania teoretycznych ujęć debiutu jako zjawiska posiadającego „szerokie źródła i konsekwencje kulturowo-historyczne, egzystencjalne i interpretacyjne” (s. 50). Brak dostatecznego teoretycznego opracowania fenomenu debiutu jest luką domagającą się uzupełnień. Tym bardziej, że pojęcie to bywa używane bardzo wieloznacznie: może oznaczać pierwszą publikację, pierwsze wystąpienie publiczne czy ogólniej – wczesną twórczość. Debiut można też rozumieć jako synonim inicjacji, a zatem z jednej strony wydarzenie niejednokrotne, dotyczące różnych dziedzin twórczości, a także innej działalności – szczególnie publicznej – z drugiej, przekraczające perspektywę literacką w kierunku ścisłego związku z egzystencją debiutanta: „debiut jest/powinien być wydarzeniem egzystencjalnym zarówno dla debiutanta, jak i odbiorcy. Dalej jednak patrząc, widzimy debiut jako wydarzenie podlegające zmieniającym się w czasie i kulturze interpretacjom czytelnika, krytyka, historyka, odbiorcy” (s. 49). Zmiana perspektywy jest związana nie tylko z autorem, lecz także współczesnymi mu oraz późniejszymi czytelnikami i badaczami. Niejednoznaczne i różnorodne ujęcie podejmowanego problemu nie prowadzi jeszcze do ostatecznej definicji, zamiast tego otwiera w *Debiutach Mickiewicza...* rozmaite sposoby rozumienia debiutu zarówno wieszczą, jak i innych pisarzy – co korzystnie wpłynęło na zawartość tomu, znacznie poszerzając zagadnienie względem problematyki związanej z pierwszą publikacją z roku 1818.

Debiut Mickiewicza jest momentem – podobnie jak sam termin „debiut” – niejednoznacznym: w mickiewiczologii utrwalone jest również mówienie o debiucie w kontekście pierwszej publikacji książkowej, tomu *Poezji* z roku 1822. Nazywanie jej debiutem jest uzasadniane wagą tego wydarzenia – Mickiewicz, szokując sięgającą głęboko do ludowości estetyką romantyczną, dokonał symbolicznego otwarcia nowej epoki w dziejach literatury polskiej. Notabene proces wydawniczy monografii *Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków*

sprawił, że publikacja ukazuje się w przeddzień „drugiego” romantycznego debiutu Mickiewicza. Oczywiście publikacja w „Tygodniku Wileńskim” jest bezspornie pierwszym wydrukowanym utworem Mickiewicza, a zatem tylko to wydarzenie spełnia warunki debiutu w jego podstawowym rozumieniu (pierwsza publikacja).

Zima miejska w wersji edytorskiej, a następnie w formie podobizny pierwodruku z wileńskiego czasopisma otwiera tom, przenosząc czytelników w przeszłość. Kolejne karty zaczerpnięte z wileńskiego czasopisma unaoczniają, jak mało znaczącym wydarzeniem była dwieście lat temu publikacja w lokalnym piśmie wiersza młodego poety. Utwór został opublikowany w 125 numerze „Tygodnika Wileńskiego” z 5 października 1818 r. W tym dniu dwudziestoletni twórca podpisujący swe liczące kilkanaście strof dzieło jako „A.N. Mickiewicz” (Adam Napoleon) wkroczył w życie literackie ówczesnego Wilna. Pierwsza publikacja, gdyby nie późniejsze dzieła największego z polskich romantyków, prawdopodobnie nie tylko nie stałaby się okazją do konferencji, lecz także w ogóle zostałaby zapomniana, względnie wspominana marginalnie jako przykład późnoklasycystycznej poezji wileńskiej. Z perspektywy późniejszych dzieł autora *Pana Tadeusza* wydarzenie z roku 1818 przedstawia się zupełnie inaczej, o czym dobitnie zaświadcza *Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków* – wystarczy przywołać obszerność tomu (600 stron) i różnorodność tematów, które zostały podjęte przy okazji wspomnienia *Zimy miejskiej*.

Dalszy ciąg tomu, podzielony na cztery części, poświęcony jest zagadnieniom z różnych obszarów mickiewiczologii oraz badań nad twórczością pisarzy romantycznych i postromantycznych. Pierwsza część zatytułowana *Z problemów debiutu: „Zima miejska”* rozpoczyna się od *Uwag o debiutach literackich romantyków polskich* Juliana Maślanki. Rozdział ma znaczenie symboliczne dla dorobku badacza, gdyż jest zapisem jego ostatniej prelekcji wygłoszonej (choć nie osobiście) przed śmiercią w 2020 r. Po nim następuje próba teoretycznego ujęcia debiutu w studium Jarosława Ławskiego *Debiuty romantyków, debiuty Mickiewicza. Rozpoznania*. Badacz obok przybliżonych wcześniej rozpoznań teoretycznych postuluje również zastosowanie pojęcia „redebentu” (ponownego otwarcia, związanego

z nowym etapem w twórczości), „kody” (momentu zamknięcia, który spinałby klamrą działalność każdego pisarza), a nawet „debiutu pośmiertnego” – właściwego twórcom niepublikującym za życia. Marek Piechota w obszernej rozprawie *Debiuty Mickiewicza – sławne, zauważone i niepamiętane* przedstawia mistrza Adama jako wiecznego debiutanta właśnie: od improwizacji w szkolnej ławie (*Siedział diabeł na daszku...*) po debiut w roli redaktora „Trybuny Ludów”; Mickiewicza debiutującego w roli wykładowcy, dziennikarza, redaktora... a nawet rozpoczynającego swe „życie pośmiertne” (s. 104).

Kolejne artykuły z tej części tomu koncentrują się na rozmaitych kontekstach publikacji wiersza i juvenilnej twórczości Mickiewicza: szkole klasycznej (*Mickiewicz w szkole klasycznej?* Bogusława Doparta), poezji filomatów („*Zima miejska*” Adama Mickiewicza na tle filomackiej poezji anakreontycznej Tomasa Jędrzejewskiego) oraz Towarzystwie Iksów (*Czy Iksom spodobałaby się „Zima miejska”?* Andrzeja Fabianowskiego). Bernadetta Kuczera-Chachulska w jednym z centralnych ze względu na doniosłość problemu studiów *Debiut Mickiewicza w kontekście późnej i ostatniej twórczości poety* kieruje uwagę na wczesnego Mickiewicza z perspektywy całej jego twórczości, a szczególnie okresu lozańskiego, szukając w okresie wileńskim swoistej przeciwwagi dla późnych dzieł wieszczca.

Aby przedstawić pokrótce bogactwo tematów inspirowanych debiutem największego polskiego romantyka, przedstawię obszary badawcze rozdziałów pozostałych części monografii. Druga część, *Przemiany Mickiewicza – koncepty i metafory*, poświęcona jest twórczości debiutanta w nieco swobodniejszym rozumieniu tego pojęcia, a także związkom poety z literaturą i kulturą białoruską (*Język białoruski w twórczości Adama Mickiewicza* Leszka Bednarczuka), ukraińską (*Adam Mickiewicz a debiut ukraińskiego romantyzmu* Ireny Szewczenko) i orientem (*Inspiracje orientalistyczne Adama Mickiewicza* Samira Sattrova). Rozdziały kolejnej części zatytułowanej *Romantyczni debiutanci* poświęcone zostały debiutom i początkom twórczości innych polskich romantyków, m.in. Antoniego Malczewskiego, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego, Stefana Witwickiego, Józefa Bohdana Zaleskiego, a także debiutom twórców

amerykańskich (Edgara Alana Poego i Ralpa Waldo Emersona) oraz romantyków szwedzkich. Ostatnia część, *Interpretacyjne postscriptum*, dotyczy debiutów pisarzy, których można by określić jako twórcy postromantyczni: Gabrieli Zapolskiej, Tadeusza Micińskiego, Henryka Sienkiewicza i innych.

Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków są rezultatem konferencji współorganizowanej przez Jarosława Ławskiego, badacza od lat zaangażowanego w debatę o roli humanistyki oraz o zarządzaniu nauką w Polsce i Europie. Publikacja odnosi się do niedocenianej w ostatnich latach roli konferencji naukowych w badaniach humanistycznych. Poprzedzająca *Debiuty* konferencja skupiająca na jednym temacie uwagę uczonych z różnych krajów i środowisk odisnęła się w publikacji jako działanie podstawowe dla kształtowania polskiej (i środkowoeuropejskiej) humanistyki – czym wyraźnie przeciwstawiono się coraz silniej wkraczającej w świat nauki zewnętrznej sterowalności (o której niszczącym wpływie niejednokrotnie wspominał Jarosław Ławski). Co więcej, pokazując, że możliwe jest tworzenie miejsc cennej współpracy naukowej oraz wymiany doświadczeń badaczy z polskich oraz zagranicznych ośrodków naukowych, m.in. z Niemiec, Ukrainy, Białorusi, Bułgarii, Azerbejdżanu, zrealizowano po raz kolejny ideę współpracy opartej na dialogu oraz bliską literaturoznawcom z Uniwersytetu w Białymstoku koncepcję wymiany doświadczeń między badaczami z Europy Środkowo-Wschodniej. *Debiuty Mickiewicza, debiuty romantyków* nie są „monografią naukową”, jak należałoby określić je w kluczu punktacji ministerialnej. To świadectwo wydarzenia naukowego, którego są owocem i namacalną pamiątką, a jednocześnie inspiracja do dalszych badań nad fenomenem debiutu kolejnych autorów w kolejnych epokach literackich.

Debiuty pokazują jednocześnie, że monografia pokonferencyjna może stać się znakomitym sposobem uczczenia jednej z pierwszych rocznic romantyzmu polskiego (z licznych jubileuszów, które będą miały miejsce w nadchodzących latach). Pozostaje nam tylko liczyć na to, że zgodnie ze wstępnymi zapowiedziami pomysłodawcy *Debiutów* będą kontynuować mickiewiczowskie inicjatywy podczas

RECENZJE

zbliżających się rocznic wydania pierwszego i drugiego tomu *Poezji, Sonetów krymskich, Konrada Wallenroda, Dziadów cz. III czy Pana Tadeusza...*

Emilia Zaczkowska

EMILIA ZACZKOWSKA – doktorantka literaturoznawstwa w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Autorka m.in. artykułów dotyczących twórczości Krzysztofa Kamila Baczyńskiego: *Tomy rękopiśmienne Krzysztofa Kamila Baczyńskiego wobec kultury rękopisu* (2019) i *Baczyński przemilczany? Czego nie zawierają „Utworki zebrane”* (2021).